

Arthur Terry

Visat núm. 12
(octubre 2011)

por Pere Ballart

Probablement, quan es compleixen poc més de set anys del traspàs del crític anglès Arthur Terry (York, 17 de febrer de 1927-Colchester, 24 de gener de 2004), la societat literària catalana encara no és del tot conscient de quina haurà estat la magnitud real d'aquella desaparició ni del que ha suposat la interrupció definitiva d'una trajectòria extraordinària, davant la qual una expressió com la de pèrdua irreparable no és ni de bon tros retòrica.

Molt rares vegades la cultura i les lletres d'aquest país hauran quedat a deure tant a una figura de més enllà de les nostres fronteres, algú que, amb el savi i desinteressat tarannà de l'*scholar*, va invertir el seu talent i entusiasme a fer conèixer la riquesa de la literatura escrita en català i a explicar-ne la naturalesa singular, però, sobretot, a ressaltar-ne la qualitat universal, més enllà de la necessitat de fer-hi cap precisió localista. Docent, assagista, crític, curador, antòleg, Arthur Terry va ser internacionalment reconegut com a hispanista eminent, i és molt cert que va dedicar a la literatura espanyola diverses antologies i estudis de remarcable importància, en especial els referits a la lírica barroca (*Seventeenth-Century Spanish Poetry: The Power of Artifice*, 1993), a Antonio Machado, i a la poesia metafísica contemporània d'autors com ara José Ángel Valente (*La idea del lenguaje en la poesía española*, 2002).

Però alguna cosa de veritablement singular devia representar per a Terry el contacte amb Catalunya, per primer cop l'any 1949, perquè ja no tornés a interrompre'l mai més i perquè convertís l'estudi dels seus escriptors i poetes en l'empresa intel·lectual que havia d'ocupar-lo fins a la fi dels seus dies. La possible fascinació inicial per la causa d'una llengua i una cultura perseguides, escanyades per la repressió franquista, aviat va deixar pas a l'interès profund, científic, de qui acabava de descobrir una tradició literària secular i potentíssima. Com molts anys més tard ell mateix escriuria en el seu *A Companion to Catalan Literature* (2003) «aquesta literatura segueix un patró europeu identificable», i, una mica més endavant, «els escriptors catalans moderns s'interessen tant per les tradicions de la cultura pròpia com ho fan els seus contemporanis en altres països».

Sembla, per tant, que l'acusada «impressió de coherència» que diu Terry apreciar en el conjunt d'aquesta tradició literària no devia ser un atractiu pas menor en la seva decisió de posar la poesia catalana, de March a Parcerisas, en el centre de les seves investigacions. L'encert amb què va fer-ho, des de ben aviat, va tenir com a conseqüència que les anàlisis individuals amb què es va aplicar de manera successiva al coneixement dels principals noms dins del gènere esdevinguessin immediatament d'absoluta referència entre els especialistes, i que en més d'un cas renovessin per

complet la visió assentada fins aleshores en relació amb algun dels autors en qüestió.

D'aquesta manera, el seu celebrat assaig *La poesia de Joan Maragall* (1963) o els pròlegs a l'obra poètica de Carles Riba (1965), Joan Brossa (1977), Gabriel Ferrater (1979) i Pere Gimferrer (1981), així com els articles aplegats en volums, com ara *Sobre poesia catalana contemporània: Riba, Foix, Espriu* (1985), conformen un corpus crític excepcional, indispensable per comprendre les línies i evolució de la lírica catalana del darrer segle.

No és estrany, d'altra banda, si considerem que cap de les virtuts paradigmàtiques que han fet exemplar el gènere de l'assaig dins la cultura anglesa no era absent dels escrits de Terry: la seva ploma va combinar en tot moment la claredat expositiva i el refús de la pura especulació abstracta amb l'encert afinadíssim en la il·lustració pràctica, l'amenitat del discurs i un saníssim pragmatisme.

En un univers crític irreconciliablement polaritzat, d'una banda, pels defensors estrictes d'una atenció exclusiva cap al signe en la seva combinatòria formal, i, per l'altra, per exegetes per als qui el text és un simple pretext momentani mentre van camí de temes més mundans i sociològics, no té preu poder llegir unes consideracions tan equànimes i amb tant de *common sense* com les que feia Terry el 1981 en el seu pròleg a la poesia de Pere Gimferrer: «un poema s'ha d'entendre en dos sentits, com a estructura i com a esdeveniment, com un text que posseeix la seva pròpia estructura de relacions, i, al mateix temps, com una entitat que existeix en relació amb d'altres textos, i, per extensió, amb el món en el qual tenen lloc les accions i les percepcions».

I així és com veiem el crític anglès aplicar-se sempre en l'anàlisi poètica: ponderant l'excel·lència estilística del text que ha fet objecte d'estudi, però subratllant-ne alhora la possible novetat i originalitat i el seu contacte amb les tensions de l'època en què ha vist la llum. La seva intel·ligència fa, per tant, que una distinció com la que ha oposat sovint la crítica intrínseca a l'extrínseca resulti exactament ociosa. I, al mateix temps, resulta modèlica de com és perfectament possible compaginar un rigor filològic absolut i el màxim respecte pels autors estudiats amb inquietuds teòriques d'un ordre més abstracte: per exemple, quan Terry relacionava l'any 1997, amb motiu del sisè centenari del naixement d'Ausiàs March, el caràcter introspectiu de la seva poesia amb el concepte d'imaginació imperant en la seva època, no feia res més que assenyalar perfectament, un cop més, aquest necessari encaix —sempre tan ben entès pels estudiosos anglosaxons— de la història amb la teoria i la crítica.

Sigui com sigui, allò que per damunt de tot convé destacar és fins a quin punt a Terry, immers en l'anàlisi de tal o tal altre poeta, se li feia inevitable remarcar tothora la connexió dels autors catalans amb els seus homòlegs occidentals; de vegades, d'una manera explícita, com en els seus articles «La poesia catalana moderna en el seu context europeu» (1987) i «Del romanticisme al noucentisme: les connexions europees de la poesia catalana» (1989), o quan conferenciava sobre Riba l'any 1993 per associar-lo a Mallarmé, Valéry i Rilke. No havia estat pas casual que, precisament sobre el poeta de *Salvatge cor*, el crític anglès culminés el seu principal estudi citant el famós *dictum* de Domènec Guansé segons el qual «és amb Riba que Catalunya esdevé la província meridional de la poesia europea».

Altres cops, però, tot i que d'una manera més implícita, el discurs crític s'amara de la mateixa perspectiva globalitzadora, i és motiu constant d'admiració el salt que ens obliguen les seves intuïcions de lectura, com ara —i els exemples serien inacabables— quan tot parlant de *L'espai desert* de Gimferrer cita una lectura de Wordsworth per Geoffrey Hartman a propòsit de la visualitat de la poesia romàntica, o quan evoca Eliot, en clau religiosa, arran de les ribianes *Elegies de Bierville* (dient que tots dos poetes es veuen obligats «a recrear la seva fe» en el mateix acte d'escriure), o bé quan, per escatir les ocasionals incursions de Ferrater dins l'irrealisme, addueix el *Notebook* de Robert Lowell, enfrontat també a l'evidència dels límits expressius d'una literatura

estricteament realista...

És obvi que per a ell l'autèntica grandesa de la literatura catalana era només mesurable si els paràmetres passaven a ser per fi els dels grans moviments culturals i literaris del continent, en una indefugible sincronia amb els seus cicles i períodes, amb les seves involucions i els seus progressos. Fidel sens dubte a aquestes conviccions, cal ponderar com una part de la seva activitat crítica va orientar-se a la divulgació de la gran desconeguda —*neglected*, escriu exactament Terry— que era encara la cultura catalana, i en aquest sentit són de menció obligada la seva *Introducción a la lengua y la literatura catalanas*, escrita en col·laboració amb Joaquim Rafel el 1977 i adreçada al lector hispànic, i el volum *Catalan Literature* (1972), una història de la nostra tradició des dels medievals fins al present publicada a Anglaterra, que amb el temps l'autor reescriuria i posaria al dia sota el format definitiu del *Companion* del qual abans he fet referència, publicat només un any abans del seu decés.

La seva permanent activitat docent, i la seva vinculació a un bon nombre de societats acadèmiques van ser també un marc idoni per aquesta tasca, dins la qual van veure la llum treballs a cavall de l'assaig i l'antologia com ara els *Readings of J. V. Foix* (1998) o el volum *Three Fifteenth-century Valencian Poets* (2000), sobre l'obra d'Ausiàs March, Jordi de Sant Jordi i Roís de Corella. A tenor de totes aquestes circumstàncies, i comptant que el mateix crític havia assajat en la seva joventut, gairebé secretament, la composició d'algun poema, era quasi una predestinació que acabés excel·lint també en una pràctica tan exigent (i tan conseqüent amb la voluntat de donar a conèixer als quatre vents una producció que vol reivindicar-se) com ho és la de la traducció poètica.

En aquest terreny, i a part de les antologies que he esmentat fa un moment, els poetes que van tenir la fortuna de ser traslladats per Terry a la llengua anglesa van ser, principalment, Joan Brossa (*Poems from the Catalan*, 1973), Ausiàs March (amb uns *Selected Poems* que van veure la llum el 1976), i Gabriel Ferrater, de qui per desgràcia Terry no va arribar a veure publicat *Women and Days*, aparegut pòstumament el 2004. L'especial afinitat que Terry sentia per una poesia d'experiència com la ferrateriana, escrita per algú d'«unes actituds morals no dependents de cap sistema de creences a gran escala» (el crític qualificava la seva descoberta el 1962 com «una revelació») i el seu interès per unes composicions que ja havia començat a traduir molts anys enrere, des dels mateixos anys seixanta, confereixen a aquest volum, prologat per Seamus Heaney, un valor d'excepció. I, encara que Arthur Terry, en la nota que obre el llibre, es congratuli que Ferrater fos un poeta dels qui creuen en el contingut poètic, «en el valor d'allò que un poema diu realment», això no li és cap excusa per no enfrontar la seva feina amb un enorme sentit de la responsabilitat. I això, tant a l'hora de preservar l'estructura del poema tot marcant accentualment l'inici dels versos («per evitar que el poema es desmunti», escriu Terry), com a l'hora d'intentar reproduir la «densitat de vida» de les metàfores ferraterianes. En definitiva, la seva afirmació que allò que el preocupava en traduir era «crear una 'veu' que pogués acomodar aquelles imatges en l'entonació general del seu discurs» bé podria constituir, ras i curt, el millor consell possible per a qualsevol que vulgui transposar un poema d'una llengua en una altra. Segurament és en aquestes versions pòstumes, excel·lents, il·luminadores —«Floral», «Three Lemons», «Autumn Room», «The Bad Mission»...—, allà on els lectors catalans podríem reconèixer, fàcilment i tot d'una, el mèrit més emblemàtic d'algú que ens va creure i estimar i ens va voler ser, en correspondència, el millor ambaixador.